

УДК: 340. 5: 347. 237: 347. 65 (477)

*Бичівський О. П.,
к. ю. н. професор кафедри цивільного права
юридичного факультету ЗНУ*

*Стягун Ю. С.,
студент 4 курсу юридичного факультету ЗНУ*

ЧЕРГОВІСТЬ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

З 2004 р. в Україні діє новий Цивільний кодекс (далі ЦК), який суттєво змінив регулювання цивільних відносин в нашому суспільстві. Істотним змін зазнав інститут спадкування в Україні. Зауважимо, що новели законодавців стосуються спадкування як за законом, так і за заповітом. Але доречно зауважити, що новий кодифікаційний акт породив певну кількість питань, що виникають під час практичного застосування норм спадкового права в Україні. Зрозуміло, що за три роки дії вітчизняного ЦК вже з'явилася певна судово-практична щодо спадкування в Україні. Багато фахівців звертають увагу на питання, які виникають при плураменті та практичному застосуванні нового законодавства в сфері спадкування [1, с. 17].

Слід зазначити, що вказані норми є новими для України, та не для світу загалом, а тому в цій роботі хочеться звернути увагу науковців та практиків-цивілістів на країни, де спадкові відносини врегульовані на законодавчому рівні нормами подібними до тих, що містяться в ЦК України. Яскравим прикладом цьому можуть слугувати країни скандинавського права, яке утворює законодавство Данії, Ісландії, Норвегії, Фінляндії та Швеції. Як відомо, основою цього

права стали такі законодавчі акти як: Кодекс короля Крістіана V, прийнятий у Данії 1683, а з 1687 його дію було поширено на Норвегію під назвою "Норвезьке право", і Звід законів Шведської держави 1734. На відміну від української правової системи, у розвитку скандинавського права римське право відіграло значно меншу роль, про що свідчить відсутність кодексів, подібних до ЦК Франції [2, с. 17]. Досить тривалий історичний розвиток та гармонічне існування норм, що регулюють спадкування в країнах скандинавського права дає нам підстави для порівняльного аналізу з новелами ЦК України, що регулюють питання спадкування за законом. Ця робота зробить можливим вирішення деяких питань стосовно реалізації нового законодавства на практиці, адже аналіз проводиться з країнами, в яких подібні норми дістали гармонічного розвитку та практичної реалізації в житті суспільства загалом.

Доречно звернути увагу на таку новелу ЦК України, як черги спадкоємців. Законодавець втілює ідею якнайширшого охоплення числа осіб, до яких могла б перейти спадщина за відсутності заповіту і з цієї причини було закріплено п'ять черг спадкоємців за законом. Слід зауважити, що в країнах скандинавського права, також існують черги спадкоємців, і в залежності від країни

змінюється лише порядок черг цих спадкоємців. Так, законодавство Фінляндії передбачає чітку чергу спадкоємців, яка вступає в дію, в разі відсутності заповіту. В разі, коли перша група спадкоємців відсутня, право наслідування переходить до наступної групи спадкоємців. Право на спадкову частину майна передавати забороняється. До першої черги спадкоємців відносяться всі діти спадкоємця. Рівними правами користуються діти народжені в шлюбі, чи поза ним, усиновлені та рідні. До другої групи спадкоємців відносяться подружжя, що пережило. Але у разі розірвання шлюбу до смерті спадкодавця, право спадкування не зберігається і переходить до наступної групи спадкоємців, яку складають батьки спадкодавця, а також його рідні брати та сестри. Право спадкування в цій черзі не обмежено наступною чергою спадкоємців, тобто якщо на момент прийняття спадщини брати чи сестри спадкоємця померли, то їх батьки будуть єдиними спадкоємцями. Четверту групу спадкоємців складають дідусі і бібусі спадкоємця, їх право спадкування обмежується тільки їх дітьми, оскільки до цього спадкового майна відношення не мають [3, с. 114].

В той же час Акт спадкування Норвегії також передбачає певну специфіку спадкування за законом, до черги спадкоємців входять діти, батьки чи їх діти, і дідусі з бабусями чи їх діти. Оскільки подружжя має роздільне майно, а спадок який вони наслідують за законом розподіляється в рівних частинах то в разі відсутності, наприклад, одного з батьків спадкодавця чи його дітей, спадкова маса в повному обсязі переходить до другого з батьків, чи його дітей. До останньої черги відносяться законний чоловік чи дружина, померлої особи. Законодавством Норвегії передбачені норми, які встановлюють обов'язкову частину, що належить чоловіку чи дружині померлої особи, ця частина не може бути нижчою встановленого державою мінімуму [4, с. 16].

Більшість країн скандинавського права виключає в останню чергу спадкоємців - державу, яка до речі, за вітчизняним законодавством, не може зазіхати на те, що належить до сфери приватного права, тому за новим ЦК України держава виключена з числа спадкоємців за законом. Натомість відновлюється термін

"відумертість" спадщини: якщо спадкоємців немає, майно може бути визнане відумерлим за рішенням суду і, отже, лише як таке може бути передане державі. Слід зазначити, що відповідно до Акта спадкування Данії, який вступив в дію 1 січня 1997 р., держава внаслідок довгострокової концесії може набувати право власності померлої особи [5, с. 27]. В Швеції при відсутності спадкоємців, спадкове майно потрапляє в Національний спадковий фонд для надання допомоги дитячій освіті та вихованню [6, с. 241].

На прикладі держав, які відносяться до скандинавської правової сім'ї, можна зробити висновок стосовно нових норм спадкування за законом, які зробили вітчизняне законодавство більш повільним та адаптованим до сьогоденних потреб нашого суспільства, вони зближені та уніфіковані з нормами стабільних і розвинутих правових сімей світу. Проаналізовані норми не є новими для світу в цілому і на протязі досить тривалого історичного періоду пройшли як теоретичне обґрунтування так і успішне практичне втілення в життя суспільства. Новий ЦК України значно пожевить інтеграцію української правової системи у світовий правовий простір, він сприятиме приєднанню України до важливих міжнародних угод у галузі приватного права, вступу нашої держави до відповідних міжнародних організацій.

Література:

1. Опрышко Л. Некоторые особенности наследования // Юридическая практика. - № 19 (437), 9 мая. - 2006. - с. 17
2. Сацков А.Х. Сравнительное правоведение и юридическая география мира. - М., 1993. - 237 с.
3. Heitner E. Unification of Law in Scandinavia // American Journal of Comparative Law. - 1968. - P. 16
4. Green-Gondas C, The Scandinavian Legal System // Comparative Judicial Review. - 1990. - P. 27
5. Налоговые системы зарубежных стран / Под ред. В.Г. Князева и Д.Г. Черника. - М.: Издательство БЕК, 2002. - 504 с.
6. Мелли Ян, Юханссон Альф В., Хеденборг С. Государство и право Швеции Пер. со швед. - М., 1999. - 592 с.